2026-yil
9(2)-son

“FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI”

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA FANLARI
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Boboyeva Sayyora Boboradjabovna, psixologiya fanlari doktori, professor, Tojikiston
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

Turaxonov Abdukarim Eshkuziyevich, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI
Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori
Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI
Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

UDK: 159.9:378.147

Avlayev Orif Umirovich,
Nusratillayeva Gulchexra Kamoliddin qizi,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchilari

Shirinov Kamoliddin Jurayevich,
O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi huzuridagi Fuqaro muhofazasi instituti kafedra katta o'qituvchisi

PEDAGOGIK OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARI SHAXSIY-KASBIY SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARI: MOTIVATSIYA, REFLEKSIYA VA KOPING STRATEGIYALARI

Annotatsiya. Maqolada pedagogik oliy ta'lim muassasalari talabalarining shaxsiy-kasbiy shakllanishi bilan ichki kasbiy motivatsiya, refleksivlik, emotsional barqarorlik, o'zini boshqarish va konstruktiv koping strategiyalari o'rtasidagi bog'liqlik empirik tahlil qilindi. Kesimli, korrelyatsion va qiyosiy dizaynda Chirchiq davlat pedagogika universitetining 186 nafar bakalavriat talabasi ishtirok etdi. Ma'lumotlar deskriptiv statistika, Pirson korrelyatsiyasi, guruhlararo taqqoslash va ko'p omilli chiziqli regressiya yordamida tahlil qilindi. Shaxsiy-kasbiy shakllanish bilan eng kuchli bog'liqlik konstruktiv koping ($r=0,72$; $p<0,001$) va ichki kasbiy motivatsiyada ($r=0,68$; $p<0,001$) qayd etildi. Regressiya modelida konstruktiv koping eng katta standartlashtirilgan koeffitsiyentni ko'rsatdi ($\beta=0,39$; $p<0,001$). Natijalar pedagogik ta'limda psixologik qo'llab-quvvatlashning ustuvor yo'nalishlarini belgilash uchun empirik asos beradi, biroq kesimli dizayn sababiy xulosalar chiqarishga imkon bermaydi.

Kalit so'zlar: shaxsiy-kasbiy shakllanish, pedagogik ta'lim, psixologik xususiyatlar, kasbiy motivatsiya, refleksiya, koping strategiyalari, emotsional barqarorlik, psixologik determinant.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ: МОТИВАЦИЯ, РЕФЛЕКСИЯ И КОПИНГ-СТРАТЕГИИ

Аннотация. В статье эмпирически проанализированы связи личностно-профессионального становления студентов педагогического вуза с внутренней профессиональной мотивацией, рефлексивностью, эмоциональной устойчивостью, саморегуляцией и конструктивными копинг-стратегиями. В одномоментном корреляционном исследовании приняли участие 186 студентов бакалавриата Чирчикского государственного

педагогического университета. Использованы описательная статистика, корреляция Пирсона, межгрупповые сравнения и множественная линейная регрессия. Наиболее выраженные связи с личностно-профессиональным становлением выявлены для конструктивного копинга (r=0,72; p<0,001) и внутренней профессиональной мотивации (r=0,68; p<0,001). В регрессионной модели наибольший стандартизированный коэффициент имел конструктивный копинг (β=0,39; p<0,001). Результаты могут использоваться при проектировании психологического сопровождения студентов, однако поперечный дизайн не позволяет делать причинно-следственные выводы.

Ключевые слова: личностно-профессиональное становление, педагогическое образование, профессиональная мотивация, рефлексия, копинг-стратегии, эмоциональная устойчивость.

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION: MOTIVATION, REFLECTION AND COPING STRATEGIES

Abstract. This cross-sectional correlational study examined associations between personal-professional development and intrinsic professional motivation, reflection, emotional stability, self-regulation and constructive coping among 186 undergraduate teacher-education students at Chirchik State Pedagogical University. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson correlations, group comparisons and multiple linear regression. The strongest associations with personal-professional development were observed for constructive coping (r=0.72, p<0.001) and intrinsic professional motivation (r=0.68, p<0.001). Constructive coping also had the largest standardized coefficient in the regression model (β=0.39, p<0.001). The findings provide an empirical basis for psychological support in teacher education; however, the cross-sectional design does not permit causal inference.

Keywords: personal and professional development, teacher education, professional motivation, reflection, coping strategies, emotional stability, psychological determinants.

Kirish. Bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi bilim va amaliy ko‘nikmalar bilan bir qatorda kasbiy motivatsiya, refleksiya, emotsional barqarorlik hamda murakkab vaziyatlarda o‘zini boshqarish qobiliyatiga tayanadi. Pedagogik faoliyatning yuqori darajada emotsional mehnat, ijtimoiy mas’uliyat va kommunikativ faollikni talab qilishi bo‘lajak o‘qituvchilarning psixologik tayyorgarligini kasbiy kompetentlikning muhim tarkibiy qismiga aylantiradi.

Shaxsiy-kasbiy shakllanish insonning kasbiy faoliyat talablarini o‘z individual imkoniyatlari, qadriyatlari va hayotiy maqsadlari bilan uyg‘unlashtirish jarayoni

sifatida talqin qilinadi. Mazkur jarayon kasbiy motivatsiya, refleksivlik, o‘zini anglash, emotsional barqarorlik, o‘zini boshqarish va konstruktiv koping strategiyalari ta’sirida rivojlanadi. So‘nggi tadqiqotlarda bo‘lajak pedagogning kasbiy identikligi va o‘qishga motivatsiyasi [3, 4], refleksivligi [2, 5], o‘zini boshqarishi [8] hamda stressga moslashuvi [7, 12] alohida yoritilgan.

Tadqiqotning maqsadi – pedagogik oliy ta’lim muassasalari talabalarining shaxsiy-kasbiy shakllanishi bilan kasbiy motivatsiya, refleksivlik, emotsional barqarorlik, o‘zini boshqarish va konstruktiv koping o‘rtasidagi statistik bog‘liqliklarni aniqlash hamda natijalar asosida psixologik qo‘llab-quvvatlash yo‘nalishlarini asoslash.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Shaxsiy-kasbiy shakllanish kasbiy bilim va ko‘nikmalarni egallash bilangina cheklanmay, kasbiy identiklik, mustaqil qaror qabul qilish, refleksiv fikrlash va psixologik barqarorlikning rivojlanishini ham qamrab oladi. M. To‘raxonova va Sh. Norov bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy o‘zligini anglash hamda refleksiv ko‘nikmalarini nazariy jihatdan tahlil qilgan [1, 2]. E.V. Lebedeva va hammualliflar pedagogika talabalari o‘quv motivatsiyasi bilan kasbiy identikligi munosabatini [3], S.M. Murzina esa bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy identiklikni shakllantirish shartlarini ko‘rib chiqqan [4].

Refleksivlik o‘z faoliyatini anglash va qayta baholashga xizmat qiladi. A.V. Karpovning diagnostik yondashuvi refleksivlikni o‘lchashning nazariy-metodik asoslaridan biri sifatida qo‘llanadi [5]. Ichki motivatsiyani talqin qilishda E. Deci va R. Ryanning o‘zini o‘zi belgilash nazariyasi muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi [6].

R. Lazarus va S. Folkman modeliga ko‘ra, koping shaxsning stressli vaziyatlarni kognitiv va xulqiy usullar orqali boshqarish jarayonidir [7]. Muammoga yo‘naltirilgan, emotsiyaga yo‘naltirilgan va qochishga asoslangan strategiyalar stressga moslashishning keng o‘rganilgan shakllaridir. Kopingni o‘lchashda C.S. Carver va hammualliflar tomonidan taklif etilgan instrumentlar keng qo‘llanadi [10, 11].

Bo‘lajak o‘qituvchilarda o‘zini boshqarib o‘rganishga bag‘ishlangan tizimli sharh [8], o‘qituvchi identikligi bo‘yicha zamonaviy sharh [9] va pedagoglar farovonligining psixologik omillariga bag‘ishlangan meta-tahlil [12] kasbiy rivojlanishda motivatsion, refleksiv va emotsional resurslar o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi. Mazkur tadqiqot ushbu omillarni bitta tanlanmada yagona statistik model doirasida baholashi bilan farqlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot kesimli, korrelyatsion va qiyosiy dizayn asosida tashkil etildi. Uning vazifasi shaxsiy-kasbiy shakllanish indeksi bilan tanlangan psixologik ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi assotsiatsiyalarni baholashdan iborat. Kesimli dizayn sababiy ta’sir yoki vaqt bo‘yicha rivojlanishni aniqlash imkonini bermaydi.

Tadqiqotda uchta gipoteza ilgari surildi: H1 – ichki kasbiy motivatsiya yuqori bo‘lgan talabalarda shaxsiy-kasbiy shakllanish ko‘rsatkichlari yuqori bo‘ladi; H2 –

refleksivlik va emotsional barqarorlik shaxsiy-kasbiy shakllanish bilan ijobiy bog‘liq bo‘ladi; H3 – konstruktiv koping strategiyalaridan foydalanish shaxsiy-kasbiy shakllanish bilan ijobiy bog‘liq bo‘ladi.

Tadqiqotda Chirchiq davlat pedagogika universitetining bakalavriat bosqichida tahsil olayotgan 186 nafar talaba ishtirok etdi. Ishtirokchilarning o‘rtacha yoshi 20,8±1,4 yilni tashkil etdi. Tahlilda kasbiy motivatsiya, refleksivlik, emotsional barqarorlik, o‘zini boshqarish va kopingga oid so‘rovnoma bloklari bo‘yicha yig‘ma shkala ballaridan foydalanildi. Mazkur maqolada individual itemlar darajasidagi psixometrik tahlil emas, ushbu yig‘ma ko‘rsatkichlarning shaxsiy-kasbiy shakllanish indeksi bilan statistik aloqalari baholandi. Ma’lumotlar SPSS Statistics 26.0 dasturida deskriptiv statistika, Pirson korrelyatsiyasi, mustaqil tanlanmalar uchun t-test, bir omilli dispersion tahlil va ko‘p omilli chiziqli regressiya vositalarida qayta ishlandi. Statistik ahamiyatlilik mezoni $p<0,05$ deb qabul qilindi.

Ishtirokchilar tadqiqot maqsadi va ishtirokning ixtiyoriyligi haqida oldindan xabardor qilindi. Ular istalgan vaqtda tadqiqotni tark etish huquqiga ega bo‘ldi, javoblar maxfiylashtirildi va natijalar faqat umumlashtirilgan ko‘rinishda tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida inson ishtirokidagi psixologik-pedagogik tadqiqotlar uchun qabul qilingan ixtiyoriylik, maxfiylik va zarar yetkazmaslik tamoyillariga rioya qilindi.

1-jadval

Tadqiqot ishtirokchilarining ijtimoiy-demografik tavsifi

Ko‘rsatkich	n	%
Jami ishtirokchilar	186	100
Qizlar	128	68,8
O‘g‘il bolalar	58	31,2
2-bosqich	64	34,4
3-bosqich	69	37,1
4-bosqich	53	28,5
O‘rtacha yosh	20,8±1,4	–

Tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyati. Ilmiy yangilik tanlangan besh psixologik resurs – ichki kasbiy motivatsiya, refleksivlik, emotsional barqarorlik, o‘zini boshqarish va konstruktiv koping – ning pedagogik oliy ta’lim talabalari shaxsiy-kasbiy shakllanishi bilan bog‘liqligini bitta statistik model doirasida kompleks baholash bilan belgilanadi. Amaliy jihatdan natijalar universitet psixologik xizmatlarida stressni boshqarish, konstruktiv koping, refleksiya va kasbiy motivatsiyani rivojlantirishga qaratilgan profilaktik va rivojlantiruvchi dasturlar mazmunini aniqlashtirishga xizmat qilishi mumkin.

Tahlil va natijalar. Avvalo, tadqiqot ishtirokchilarining asosiy psixologik ko‘rsatkichlari bo‘yicha deskriptiv statistik tahlil amalga oshirildi. Natijalar 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Tadqiqot ishtirokchilarining asosiy psixologik ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	M	SD	Min	Max
Ichki kasbiy motivatsiya	4,18	0,56	2,40	5,00
Tashqi motivatsiya	3,08	0,69	1,60	4,80
Refleksivlik	3,91	0,61	2,10	5,00
Emotsional barqarorlik	3,82	0,64	2,00	5,00
O‘zini boshqarish	3,96	0,58	2,30	5,00
Konstruktiv koping	4,05	0,54	2,40	5,00
Shaxsiy-kasbiy shakllanish	4,01	0,49	2,70	5,00

Pirson korrelyatsiya tahlili shaxsiy-kasbiy shakllanish indeksi bilan ichki kasbiy motivatsiya, refleksivlik, emotsional barqarorlik, o‘zini boshqarish va konstruktiv koping o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatdi. Eng yuqori korrelyatsiya konstruktiv koping bilan qayd etildi ($r=0,72$; $p<0,001$). Tashqi motivatsiya bilan esa kuchsiz manfiy bog‘liqlik aniqlandi ($r=-0,19$; $p=0,014$).

3-jadval

Shaxsiy-kasbiy shakllanish bilan psixologik omillar o‘rtasidagi bog‘liqlik

Ko‘rsatkich	r	β	p
Ichki kasbiy motivatsiya	0,68	0,31	<0,001
Refleksivlik	0,61	0,19	0,001
Emotsional barqarorlik	0,56	0,15	0,005
O‘zini boshqarish	0,64	0,24	<0,001
Konstruktiv koping	0,72	0,39	<0,001
Tashqi motivatsiya	−0,19	–	0,014

Ko‘p omilli chiziqli regressiyada konstruktiv koping eng katta standartlashtirilgan koeffitsiyentga ega bo‘ldi ($\beta=0,39$; $p<0,001$). Keyingi o‘rinlarda ichki kasbiy motivatsiya ($\beta=0,31$; $p<0,001$), o‘zini boshqarish ($\beta=0,24$; $p<0,001$), refleksivlik ($\beta=0,19$; $p=0,001$) va emotsional barqarorlik ($\beta=0,15$; $p=0,005$) qayd etildi. Natijalar H1–H3 gipotezalariga mos keladi, biroq kesimli

dizayn sababli ushbu ko‘rsatkichlarni sababiy determinantlar sifatida talqin qilish ehtiyotkorlikni talab etadi.

4-jadval

Kurslar bo‘yicha shaxsiy-kasbiy shakllanish ko‘rsatkichlari

Kurs	M	SD
2-bosqich	3,82	0,53
3-bosqich	4,02	0,46
4-bosqich	4,21	0,42

Kurslar kesimida shaxsiy-kasbiy shakllanishning o‘rtacha ko‘rsatkichlari 2-bosqichda 3,82±0,53, 3-bosqichda 4,02±0,46 va 4-bosqichda 4,21±0,42 ni tashkil etdi. Bu natija yuqori kurslarda ko‘rsatkichlarning ortib borish tendensiyasini ko‘rsatadi; biroq uning sababi yoki rivojlanish dinamikasi haqida xulosa chiqarish uchun uzunlamasına tadqiqot talab etiladi.

5-jadval

Jins bo‘yicha t-test natijalari

Ko‘rsatkich	Qizlar (M±SD)	O‘g‘il bolalar (M±SD)	t	p
Shaxsiy-kasbiy shakllanish	4,08±0,47	3,86±0,51	2,68	0,008
Refleksivlik	4,01±0,58	3,69±0,60	3,11	0,002
Konstruktiv koping	4,09±0,51	3,95±0,58	1,73	0,085

Jins bo‘yicha tahlil natijalariga ko‘ra, shaxsiy-kasbiy shakllanish (p=0,008) va refleksivlik (p=0,002) ko‘rsatkichlari bo‘yicha qizlar va o‘g‘il bolalar o‘rtasida statistik jihatdan ahamiyatli farqlar aniqlandi. Konstruktiv koping bo‘yicha aniqlangan farq esa statistik ahamiyatlilik darajasiga yetmadi (p=0,085). Guruhlarning o‘rtacha qiymatlari, standart og‘ishlari va tanlanma hajmlari asosida hisoblangan Cohen d ko‘rsatkichi shaxsiy-kasbiy shakllanish uchun d=0,46, refleksivlik uchun d=0,55 va konstruktiv koping uchun d=0,26 ni tashkil etdi. Ushbu natijalar statistik ahamiyatlilik bilan bir qatorda guruhlar o‘rtasidagi farqlarning ta’sir kattaligini ham tavsiflaydi. Bunda shaxsiy-kasbiy shakllanish bo‘yicha farq o‘rtacha darajaga yaqin, refleksivlik bo‘yicha o‘rtacha, konstruktiv koping bo‘yicha esa kichik ta’sir kattaligiga mos keladi. Natijalarni talqin qilishda qizlar (n=128) va o‘g‘il bolalar (n=58) sonining teng taqsimlanmaganligi hisobga olinishi lozim.

Ichki kasbiy motivatsiya va integral indeks o‘rtasidagi ijobiy bog‘liqlik (r=0,68; p<0,001) o‘zini o‘zi belgilash nazariyasi doirasida muhokama qilinishi mumkin [6]. Konstruktiv kopingning yuqori korrelyatsiyasi va regressiyadagi eng katta standartlashtirilgan koeffitsiyenti Lazarus va Folkman modelida tasvirlangan stressni kognitiv va xulqiy boshqarish mexanizmlari bilan izohlanadi [7].

Refleksivlikning integral indeks bilan bog‘liqligi ($r=0,61$; $p<0,001$) Karpovning diagnostik yondashuvi [5] hamda bo‘lajak pedagoglarda kasbiy refleksiyani rivojlantirishga oid ishlar [2] bilan mazmunan uyg‘un. O‘zini boshqarish va emotsional barqarorlik bo‘yicha natijalar esa bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘zini boshqarib o‘rganishiga bag‘ishlangan tizimli sharh [8] hamda pedagoglar farovonligi omillari bo‘yicha meta-tahlil [12] bilan solishtirish uchun asos beradi.

Umuman, natijalar pedagogik oliy ta’limda motivatsiya, refleksivlik, o‘zini boshqarish, emotsional barqarorlik va konstruktiv kopingni bir-biridan ajratilgan sifatlar emas, balki shaxsiy-kasbiy shakllanish bilan bog‘liq o‘zaro aloqador psixologik resurslar sifatida ko‘rib chiqish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot cheklovlari. Natijalarni talqin qilishda bir nechta cheklovlar hisobga olinishi lozim. Birinchidan, tadqiqot kesimli dizaynga ega bo‘lgani sababli aniqlangan bog‘liqliklar sababiy munosabatni isbotlamaydi. Ikkinchidan, tanlanma bitta pedagogik oliy ta’lim muassasasi bilan chegaralangan, shu bois natijalarni barcha pedagogika talabalariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri umumlashtirish mumkin emas. Uchinchidan, tahlil o‘z-o‘zini baholashga asoslangan yig‘ma so‘rovnoma ballariga tayanadi; bu javob berish uslubi va ijtimoiy maqbullik ta’sirini butunlay istisno qilmaydi. To‘rtinchidan, ushbu maqolada shkala itemlari darajasidagi psixometrik ko‘rsatkichlar alohida qayta baholanmagan. Kelgusi tadqiqotlarda ko‘p markazli va uzunlamasına dizayn, instrumentlarning ichki ishonchliligi hamda konstrukt validligini tekshirish tavsiya etiladi.

Xulosa va takliflar. 186 nafar talaba ma’lumotlari asosida shaxsiy-kasbiy shakllanish indeksi ichki kasbiy motivatsiya, refleksivlik, o‘zini boshqarish, emotsional barqarorlik va konstruktiv koping bilan ijobiy bog‘liq ekani aniqlandi. Eng yuqori korrelyatsiya konstruktiv koping bilan kuzatildi ($r=0,72$; $p<0,001$), regressiya modelida ham ushbu ko‘rsatkich eng katta standartlashtirilgan koeffitsiyentga ega bo‘ldi ($\beta=0,39$; $p<0,001$). Natijalar konstruktiv koping va ichki kasbiy motivatsiyani pedagogik ta’limda psixologik qo‘llab-quvvatlashning istiqbolli yo‘nalishlari sifatida ko‘rsatadi; biroq ular sababiy determinant sifatida emas, shaxsiy-kasbiy shakllanish bilan bog‘liq psixologik omillar sifatida talqin qilinishi kerak.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy takliflar beriladi: 1) pedagogik oliy ta’lim muassasalarida “Konstruktiv koping strategiyalari” mavzusida maxsus psixologik treninglarni joriy etish; 2) refleksiv kundalik, portfolio va keys-tahlil usullaridan muntazam foydalanish; 3) pedagogik amaliyot davrida psixologik superviziya va mentorlik tizimini rivojlantirish; 4) kasbiy motivatsiya va kasbiy identiklikni qo‘llab-quvvatlovchi adaptatsion dasturlarni kuchaytirish; 5) universitet psixologik xizmatlarida stressni boshqarish, emotsional barqarorlik va o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini rivojlantiruvchi profilaktik dasturlarni qo‘llash.

Kelgusida turli pedagogik oliy ta’lim muassasalari talabalari ishtirokidagi kengroq va uzunlamasına tadqiqotlar o‘tkazish, shuningdek, foydalanilgan

psixodiagnostik vositalarning ishonchlilik ko‘rsatkichlari va omilli tuzilmasini alohida baholash maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To‘raxonova M. Bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy o‘zlikni anglashda motivatsiya va professional kompetensiyalarning shakillanish omillari. Maktabgacha va maktab ta’limi. 2025;3(12). DOI: 10.5281/zenodo.18041587.

2. Norov Sh. Bo‘lajak pedagoglarda kasbiy refleksiya ko‘nikmalarini shakllantirish usullari. Maktabgacha va maktab ta’limi. 2025;3(5):14–21. DOI: 10.5281/zenodo.15615962.

3. Лебедева Е.В., Помелова Т.А., Московских Е.С. Исследование мотивации к обучению и профессиональной идентичности студентов педагогического вуза. Живая психология. 2024;11(3):55–62.

4. Мурзина С.М. Pedagogical conditions of professional identity formation for future teachers. Review of Pedagogical Research. 2024;6(7):234–241. DOI: 10.58224/2687-0428-2024-6-7-234-241.

5. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. Психологический журнал. 2003. Т. 24, №5. С. 45–57.

6. Deci E.L., Ryan R.M. The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry. 2000;11(4):227–268. DOI: 10.1207/S15327965PLI1104_01.

7. Lazarus R.S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer, 1984.

8. Fernández Ortube A., Panadero E., Dignath C. Self-Regulated Learning Interventions for Pre-service Teachers: a Systematic Review. Educational Psychology Review. 2024;36:113. DOI: 10.1007/s10648-024-09919-5.

9. Rushton E.A.C., Rawlings Smith E., Steadman S., Towers E. Understanding teacher identity in teachers’ professional lives: A systematic review of the literature. Review of Education. 2023;11(2):e3417. DOI: 10.1002/rev3.3417.

10. Carver C.S., Scheier M.F., Weintraub J.K. Assessing coping strategies: A theoretically based approach. Journal of Personality and Social Psychology. 1989;56(2):267–283. DOI: 10.1037/0022-3514.56.2.267.

11. Carver C.S. You want to measure coping but your protocol’s too long: Consider the Brief COPE. International Journal of Behavioral Medicine. 1997;4(1):92–100. DOI: 10.1207/s15327558ijbm0401_6.

12. Zhou S., Slemp G.R., Vella-Brodrick D.A. Factors Associated with Teacher Wellbeing: A Meta-Analysis. Educational Psychology Review. 2024;36:63. DOI: 10.1007/s10648-024-09886-x.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694